

Iva Katarina Rimele¹

MARIA TERESA'S REFORMS AND THEIR INFLUENCE ON THE DEVELOPMENT OF DOCUMENT MANAGEMENT

ABSTRACT

In the article we presented the time of reign of Maria Theresia and her reforms, which she mandated to improve the Habsburg Monarchy. It is mainly focused on her administrative reforms and the development of record management in her time. The goal of the article is to compare the Habsburg empire before and after thesian reforms and the impact of administrative, military, education and financial reforms on archival storage and the development of archival practice. Maria Theresia and her advisors learned how important it is to have access to records to prove certain rights and that is also what the research is focused on. For the research of the article we mainly used English and Slovenian literature. We compared and analysed it using the comparative method and the method of analysing contents. The data we collected shows, that the changes in 18th century, prompted by financial and administrative crisis, were very important for the change of perception about the work in archives and for smoother management of the country. They connected the Monarchy and strenghtened her appearance in the world.

Key words: Maria Theresia, The Habsburg Monarchy, reforms, administration, development of the administrative system

LE RIFORME DI MARIA TERESA E LA LORO INFLUENZA NELLO SVILUPPO DELLA GESTIONE DEI DOCUMENTI

ABSTRACT

Nell'articolo abbiamo presentato il periodo del regno di Maria Teresa e le sue riforme, da lei commissionate per migliorare la monarchia asburgica. Si concentra principalmente sulle sue riforme amministrative e sullo sviluppo della gestione dei record ai suoi tempi. L'obiettivo dell'articolo è confrontare l'impero asburgico prima e dopo le riforme teresiane e l'impatto delle riforme amministrative, militari, educative e finanziarie sull'archiviazione e lo sviluppo della pratica archivistica. Maria Teresa e i suoi consulenti hanno appreso quanto sia importante avere accesso ai documenti per dimostrare determinati diritti e questo è anche ciò su cui si concentra la ricerca. Per la ricerca dell'articolo ci siamo principalmente serviti della letteratura inglese e slovena. Lo abbiamo confrontato e analizzato utilizzando il metodo comparativo e il metodo di analisi dei contenuti. I dati che abbiamo raccolto mostrano che i cambiamenti nel XVIII secolo, indotti dalla crisi finanziaria e amministrativa, furono molto importanti per il cambiamento della percezione del lavoro negli archivi e per una gestione più agevole del paese. Hanno collegato la monarchia e rafforzato la sua presenza nel mondo.

Parole chiave: Maria Teresa, la monarchia asburgica, riforme, amministrazione, sviluppo del sistema amministrativo

1 Iva Katarina Rimele, Ministrstvo za okolje in prostor, študentka 2. letnika magistrskega študija arhivstike in dokumentologije na Alma Mater Europaea, kontakt: iva.rimele@gmail.com

REFORME MARIJE TEREZIJE IN NJIHOV VPLIV NA RAZVOJ UPRAVLJANJA Z DOKUMENTI

POVZETEK

V članku je predstavljen čas vladanja Marije Terezije in reforme, ki jih je sprejela za izboljšanja delovanja avstrijske monarhije in vpliv njenih administrativnih reform na razvoj poslovanja z dokumenti. Namen članka je prikazati habsburški imperij pred in po sprejetju reform, z osredotočanjem predvsem na upravne, vojaške, davčne, finančne in druge reforme, ki so prispevale k razvoju poslovanja s spisi in k postopnemu razvoju arhivske prakse. S pojavom večje količine dokumentov, ki jih je proizvedel novi uradniški aparat se je večala tudi potreba po hrambi gradiva in njegov pomen. Marija Terezija in njeni svetovalci so spoznali, kako pomembno je dostopati do listin v arhivih, saj je mogoče s temi potrditi mnoge pravice. V članku smo zajeli slovensko in angleško literaturo, ki se je predvsem osredotočala na reforme v upravi in v preostalih vidikih administracije. Uporabili sem primerjalno metodo in metodo vsebinske analize. Preučeni podatki so pokazali, da so bile spremembe v 18. stoletju, ki jih je povzročila zadolženost in necentraliziranost ustave, zelo pomembne za spremembo pojmovanja dela v registraturah in za bolj urejeno delovanje države. Monarhijo so povezale in še dodatno utrdile njeno podobo v svetu.

Ključne besede: Marija Terezija, Habsburška monarhija, reforme, uprava, razvoj upravnega poslovanja

1 UVOD

Ko govorimo o terezijanskih reformah, ne mislimo le na čas vladanja Marije Terezije, od leta 1740 do leta 1780, ampak na širše časovno obdobje. Reforme tistega časa so prinesle spremembe, ki so se v marsikaterem vidiku obdržale vse do propada Habsburške monarhije oziroma so bile pomembno sredstvo za vzpostavitev moderne države. To obdobje povezujemo z nastankom mnogih novodobnih institucij in sistemov (Golec, 2018, 83-94). V tistih časih je veljalo, da so značilnosti moderne države centralna vlada s sposobnim uradništvom, stalna vojska in stabilno gospodarstvo, ki prinaša dohodke državi. Vsa področja življenja so se počasi racionalizirala in razsvetljenski duh se je z naglico širil po Evropi (Herre, 2015, 101-139).

Marija Terezija se je v zgodovino zapisala kot mati in restavratorica svoje monarhije. Vladala je deželam z zelo različno urejeno upravo, ki jo je bilo zaradi množice različnih ljudstev, jezikov in kultur, težje centralizirati v Franciji ali Prusiji. Z reformami ji je centralizacija uspela, avstrijske in češke dežele so se povezale v eno celoto in tako omogočile nadaljnji razvoj države (Stiebert, 2020, 127-152).

Marija Terezija Walburga Amalija Kristina Habsburška se je rodila 13. maja 1717 na Dunaju. Njen oče je bil Karel VI, njena mati pa Elizabeta Kristina von Brunswick. Ker nista imela drugih moških naslednikov, se je Karel lotil potrjevanja nasledstvenih privilegijev, ki bi nasledstvo omogočili tudi ženski. Že leta 1713 je bila namreč sprejeta pragmatična sankcija, ki je kot naslednika na avstrijskem prestolu predvidevala Karlove potomce, pred potomci njegovega brata Jožefa. V zgodovino se je zapisala, ker je prevzem nasledstva dovoljevala tudi Karlovim hčeram, če ta ne bi imel nobenega moškega naslednika. Postala je ustavnopravna podlaga za enotnost Habsburške monarhije. Cesar si je vse do svoje smrti prizadeval za priznanje sankcije pri stanovih in pri drugih evropskih državah (Berglar, 1992, 14-17).

Prestolonaslednico so zaradi interesa ohranjanja povezav dinastičnih povezav v Evropi zaročili že zelo mlado. Za bodočega soproga ji je bil izbran vnuk Lorenskega vojvode Klemen, ki pa je še pred zaroko umrl zaradi črnih koz. (Ferri, 2010, 17-25). Ko je bila cesarica stara petnajst let, je Francija napovedala vojno Avstriji. Ta je trajala še dve leti in na koncu se je moral Karel VI. pogajati za sklenitev premirja. Francoski cesar je v zameno za konec vojskovanja zahteval malo, strateško pomembno Loreno, katere princ je po smrti svojega očeta ravno postal Franc Štefan. Avstrijski cesar je hitro izrabil priložnost in Francu obljubil Marijino roko, če bi ta Loreno predal Franciji. Po dolgem obotavljanju je princ ponudbo sprejel in za datum poroke je bil določen 12. februar 1736 (Ferri, 2010, 17-25).

Finančno stanje v državi se je še dodatno poslabšalo po izgubljeni vojni s Turki, monarhijo pa je zaradi slabe letine pestila tudi huda lakota. Karel je kmalu po vojni zbolel in umrl 20. oktobra 1740. Po svoji smrti je zapustil obsežno državo, ki pa je bila na večini področij oslABLJENA in tudi njen ugled pri drugih državah je usihal.

Marija Terezija je vodenje države prevzela ravno v času avstrijske nasledstvene vojne. Sosednje države so pozabile na obljubo, da bodo spoštovale pragmatično sankcijo, ki je Mariji Tereziji omogočala prevzem prestola po očetovi smrti. Francija, Bavarska, Saška in Prusija uredbe niso upoštevale in potrebnih je bilo veliko spopadov ter vojn, da je mlada cesarica končno prišla na obljubljeni prestol z mirovnim sporazumom v Aachnu, leta 1748. Monarhiji tudi niso priznavale državnosti, ampak so jo imele za skupino držav, v katerih so imele svoje interese tudi same. Država je za svoj obstanek nujno potrebovala temeljite spremembe davčnega sistema in uprave (Štih et al., 2008, 213-220). Drugo obdobje reform je kasneje sprožila dolga sedemletna vojna med letoma 1756 in 1763, ki je avstrijskemu cesarstvu ponovno prinesla velike izgube in pokazala nove pomanjkljivosti upravnega sistema.

Marija Terezija in Franc Štefan sta imela 16 otrok. Njun sin Jožef II. je bil določen za prestolonaslednika po smrti staršev. Leta 1765, po smrti očeta Franca Štefana, je postal rimsko-nemški cesar in sovladar Marije Terezije. 29. 11. 1780 je priljubljena vladarica umrla, za njo pa so ostale mnoge reforme in izboljšave države, ki jih je ob prevzemu prestola nadaljeval Jožef II.

2 POSLOVANJE Z DOKUMENTI PRED 18. STOLETJEM

Če želimo razumeti spremembe državne uprave in poslovanja s spisi v času terezijanskih reform, moramo najprej razložiti delovanje uprave v predhodnem obdobju. Okoli leta 1500 so uradniki na pole papirja začeli pisati enakomerno in jih brali kot knjige. Pri poslovanju z dokumenti se je uveljavljalo beleženje oddanih in prejetih pošiljk ter izdajanje dokazil o prejetem. Nižjeavstrijska komora je vodila knjigo odposlanih pisanj, ukazov in nasvetov. Takšne knjige so se pojavljale še vse do 18. stoletja, ko so zaradi spremembe organizacije uprave začele izginjati. Tudi avstrijski dvorni vojni svet je za prejete dokumente uporabljal ekspeditne knjige, za odposlane pa registraturne. V tistem času se je ime registratura uveljavilo za novi urad, ki je skrbel za ureditev in hrambo zaključenih spisov (Košir, 2000, 29–39).

V Avstriji so bile zadeve po vpisu v ekspeditno knjigo predane koncepistom, ki so izdelali osnutke ukazov, dekretov, pogodb itd. Pisarji so nato napisali čistopise osnutkov, ki jih je pregledal regulator in jih vpisal v registraturno knjigo in pri tem pazil, da so vsi dokumenti, ki so zadevali določeno stvar, ostali skupaj. Vsi spisi so morali biti hranjeni in vzdrževani tako, da jih je bilo mogoče kadarkoli hitro najti. Zadeve apelacijskega sodišča so bile hranjene posebej, vpisane pa so bile v apelacijski register (Košir, 2000, 29–39).

Od leta 1615 do upravne reforme leta 1749 je notranjeavstrijska vlada v Gradcu vse spise delila v štiri skupine in jih tako tudi shranjevala. V 17. stoletju so začeli tudi oštevilčevati rešene zadeve in izdelovati inventarje za starejše spise, ki do tedaj niso imeli ustvarjenih zapisnikov. Tudi v drugih evropskih državah se je shranjevanje in vodenje spisov delilo na prejete in odposlane. Tak sistem se je ponekod pojavljal še po drugi svetovni vojni. Od preostalih držav pa se je po svojem vodenju poslovanja razlikovala Nemčija, ki je dokumente začela urejati po vsebini. Tako so v en spis začeli združevati vso dokumentacijo, ki se je nanašala na isto snov. Po takšnem načinu urejanja spisov se je kmalu začela zgledovati tudi Avstrija (Žontar, 1993, 30–44).

Dežele so registraturam začele pripisovati vedno večji pomen. Spisi, za katere je deželni tajnik presodil, da niso več potrebni, so sproti predali regulatorju v hrambo. Ko so se konec 16. stoletja zaostri odnosi med katoliškimi in protestantskimi deželnimi stanovi, so tudi spise v deželni registraturi začeli voditi za vsako skupino posebej. Po zmagi protireformacije so komisije pregledale arhive, uničile vrsto tiskov in prepeljale del gradiva na drugo lokacijo (Košir, 2000, 29–39).

Povečan pomen arhivov in hranjenja dokumentov je postavljala tudi vse večjo zahtevo po izobraženih osebah, ki so skrbele za registrature. Registratorji so morali znati latinsko, dokončati študij, biti usposobljeni za delo z dokumenti in imeti izkušnje s tega področja. Morali so znati dobro sodelovati z deželnim tajnikom, saj se je njuno delo pogosto medsebojno navezovalo (Košir, 2002, 295–301).

3 TEREZIJSKE REFORME

3.1 UPRAVNA, DAVČNA IN FINANČNA REFORMA

Avstrijska monarhija je imela prvih 40 let 18. stoletja šibko državno upravo. Vso moč so imeli stanovi ter lokalne oblasti, pisarne pa so bile razpršene in podrejene interesom

vsake dežele (Stiebert, 2020, 127–152). Marija Terezija je ob nastopu na oblast prejela neurejeno državo, brez močne vojske. Avstrijsko cesarstvo je bilo takrat bolj skupek nepovezanih dežel in država je bila po porazu v mnogih vojnah in po izgubi velikega številca ozemelj, precej nemočna. Največjo težavo je predstavljala močna zadolženost države in njena prazna blagajna. Deželni stanovi, ki so imeli velike privilegije pri pobiranju davkov in vodenju svojih dežel, so namreč te ugodnosti izkoriščali in potratno porabljali denar, ki bi moral služiti blaginji države in financiranju vojske. Za avstrijske in češke dežele sta obstajali ločeni pisarni, ki sta se ukvarjali le s svojo državo in interesi. Dodaten problem je predstavljala tudi neizkušenost mlade Marije Terezije, ki ni bila primerno pripravljena na prevzetej prestola in tako ni mogla učinkovito voditi svoje države brez temeljitih reform (Herre, 2015, 101–139).

Monarhija je v avstrijski nasledstveni vojni leta 1742 izgubila velike dele Šlezije, ki jih je zasedla Prusija. To je zanjo predstavljalo močan udarec, saj so v Šleziji delovale mnoge obrti, ki so v državno blagajno prinašale veliko dohodkov. Pokrajina je predstavljala tudi pomembno strateško točko. Avstrija je bila namreč dolgo obkrožena le s šibkimi sosedomi, kar ji je dalo čas za reakcijo ob vojnih vpadih. Sedaj pa je lahko Prusija zaradi bližine avstrijskim pokrajinam morebitne vojaške vpadne izvedla zelo hitro (Ingrao, 2000, 150–172). Država je bila v zelo slabem finančnem stanju, saj so bila izgubljena območja prej pomembni deli monarhije. Preureditev uprave je bila zaupana Friedrichu Wilhelmu Haugwitzu. Ta je postal vodja kraljeve pisarne v Troppau, v majhnem delu Šlezije, ki je po pruski zasedbi ostala avstrijska. Leta 1743 je Haugwitz pripravil model centralne ureditve financ in predlagal odvzem pravic stanov do pobiranja davkov. Pri vzpostavitvi nove uprave se je zgledoval po pruskem davčnem sistemu v okupirani Šleziji in ga primerjal s sistemom uprave v Avstriji. Organiziral je šlezjsko upravo in začel ukinjati stanovske pravice. Ker so se prve reforme izkazale za uspešne, je leta 1747 odšel na Kranjsko in Koroško, da bi preučil tamkajšnje stanje uprave in financ. Deželi sta bili v velikih dolgovih, ker so njuni stanovi razsipavali z denarjem in ga porabljali za lastne potrebe. Plemstvu tudi ni bilo potrebno plačevati davkov. Vladarica je za ti dve deželi ustanovila kameralno-komercialno politično predstavništvo, ki je prevzelo upravljanje z davki. Deželnim stanovom je ostala omejena samouprava, večina pridobljenih sredstev pa je bila namenjena vojski in gospodarstvu (Herre, 2015, 101–139). Uspešnost reform v Šleziji, na Kranjskem in na Koroškem je omogočila razširitev sprememb tudi na druge dele avstrijske države v letih 1748 in 1749 (Stiebert, 2020, 127–152).

Upravna reforma je potekala v dveh delih: najprej so morali zbrati informacije in primerjati ugotovitve napak dotedanega sistema in šele potem izvesti reforme. Haugwitzove komisije so popisale upravno in finančno stanje posameznih delov in glede na njihove rezultate je Haugwitz sestavil osnutek načrta za reorganizacijo države (Štih et al., 2008, 213–220). Ugotovitve komisij so pokazale kako globoko je bila država zadolžena. Deželna mesta so jim izročala spomenice s pritožbami nad deželnimi stanovi in njihovo svojevoljno upravo dežel. Največ očitkov je prejelo predvsem njihovo upravljanje s financami, saj so začeli svoje dolgove pripisovati mestom in podeželskim podložnikom, ki vedno večjih izdatkov niso bili sposobni kriti. Stanovi niso upoštevali ukazov države, zavlačevali so pri sodnih postopkih in predstavniki mest niso vključevali v zasedanje mestnih svetov. Gradili so ceste, ki niso potekale skozi mesta, temveč so vodile do privatnih posesti in s tem tja speljevale tudi trgovino in promet. Plačila davkov so bila pozna in po vseh stopnjah uprave se je širila korupcija v obliki daril (Žontar, 2013).

Glavna reforma in izgradnja državne uprave je potekala med leti 1747 in 1749. Med prvimi spremembami je Marija Terezija revnejšim mestom znižala kontribucijo, zagrozila s strožjimi kaznimi, če stanovi ne bi upoštevali odlokov vlade in si začela prizadevati za

bolj sistematično ureditev mestne uprave. Uspeh prvih sprememb se je pokazal zelo hitro in v zahvalo so mesta v državno blagajno začela pošiljati več denarja (Žontar, 2013).

Nujnost uvedbe novega sistema za obvarovanje monarhije in njen obstoj je bila jasna vsem upravnikom države, niso pa se vsi strinjali glede poteka reform. Na konferenci 29. januarja 1748 sta svoje vidike na reforme predstavili dve strani. Na eni strani je Haugwitz zagovarjal načelo centralizacije in poddržavljanja stanovske deželne uprave, na drugi strani pa je češki kancler Friedrich August grof Harrach zagovarjal večanje pristojnosti nižjih oblasti in modernizacijo stanovske deželne uprave. Zavzemal se je za deželno upravljanje z davki, sredstva pa je želel povečati z izboljšanjem gospodarstva. Marija Terezija je podprla Haugwitzove ideje in ga poslala k deželnim stanovom, da bi jim predstavil spremembe. Večina deželnih zborov se je strinjala s povečanjem davkov za deset let. Na Koroškem je morala cesarica za uveljavitev reform uveljaviti cesarsko pravo, na Štajerskem in Kranjskem pa so se stanovi strinjali s spremembo za tri leta (Herre, 2015, 101–139). 4. novembra 1748 je Haugwitz predstavil še podrobnejši načrt finančne administracije. Hotel je ustanoviti centralni direktorij za finance, ki bi bil edina centralna institucija za nadzor nad njimi (Stiebert, 2020, 127–152).

Osrednji uradi v Gradcu so bili razpuščeni in oblast se je prenesla na Dunaj. 2. maja 1749 sta bili ukinjeni in združeni avstrijska in češka dvorna pisarna. Upravo in finance je prevzel novi državni organi, imenovan *Directorium in Publicis et Cameralibus*, ki mu je predsedoval Haugwitz, pravne zadeve pa vrhovni pravosodni organ. Direktorij je imel tudi interno konferenco, pod vodstvom Marije Terezije, ki je določala o predstavljenih predlogih. Leta 1753 se je z Direktorijem združil še komercialni direktorij in s tem je osrednji oblastni organ pridobil nadzor nad gospodarstvom, financami in upravo. Madžarske dežele oziroma dežele Štefanove krone v reformo nikoli niso bile vključene in tudi nizozemska ter italijanska posestva so ostala nespremenjena in so ohranila poseben status. Z reformami so nastale mnoge nove institucije, ki so pomembno vplivale na nadaljnje delovanje države. Ustanovitev vrhovnega sodišča je pripomogla k delitvi oblasti na politično in sodno. Med drugimi pomembnejšimi institucijami so še dvorni vojni svet, generalni vojni komisariat za vojaške zadeve in državna pisarna, ki je delovala že od leta 1742 (Herre, 2015, 101–139).

Državna uprava je bila reorganizirana tudi na nižjih stopnjah. Nižji državni organi so varovali kmete pred kršitvami zemljiških gospodov, srednji so omejevali samostojnost dežel, centralni organi pa so skrbeli za manjšanje stanovskega vpliva pri izvajanju oblasti (Stiebert, 2020, 127–152).

Na deželni ravni so reprezentance in komore, podrejene dunajskim osrednjim uradom, prevzele finančno upravo. Na Slovenskem sta vlado leta 1747 dobili Koroška in Kranjska, leta 1748 pa Štajerska. Goriška, Gradišče ob Soči in Trst z Reko so bile najprej podrejene kranjski vladi, nato pa je bila leta 1748 ustanovljena merkantilna provinca Primorje. Ta je razpadla leta 1776, Oglej je bil priključen Goriški, Trst je dobil samostojen gubernij, Reka pa je bila priključena hrvaškemu kraljestvu. Goriška je svojo reprezentanco dobila leta 1754. V šestdesetih letih 18. stoletja so se ponovno pojavili poskusi oblikovanja skupne vlade za notranjeavstrijske dežele, a to ni uspelo. Uveljavila so se le nova imena za deželne vlade in tako je Štajerska dobila gubernij, Koroška, Kranjska in Goriška pa deželno glavarstvo (Štih et al., 2008, 213–220).

Reforme v 18. stoletju so odpravile Notranjo Avstrijo, ki je od leta 1564 vključevala Štajersko, Koroško, Kranjsko, Goriško in nekaj samostojnih glavarstev. Skoraj dvestoletno podrejenost organov Gradcu so občutili plemstvo, duhovščina, uradništvo in mesta, nižji sloji pa so prenos centralnih državnih organov na Dunaj občutili le malo. Z odpravo notranjeavstrijskih organov med leti 1744 in 1749 se je končala administrativna povezanost teh dežel, za ta prostor pa se je še dolgo pojavljalo poimenovanje Notranja Avstrija (Golec, 2018, 83–94).

Na lokalni ravni uprave so bila deželnim vladam podrejena okrožja ali kresije. Te enote so obstajale od leta 1748 do 1849. Vsaka dežela je število okrožij dobila na podlagi svoje velikosti. Vodili so jih okrožni glavarji, ki so nadzirali zemljiška gospostva, mestno upravo in razdelitev ter pobiranje davkov. Stanovi so do leta 1758 ohranili le pobiranje nekaterih davkov komornega in stanovskega izvora (Štih et al., 2008, 213–220). Okrožja so polno zaživela šele z reformami Jožefa II., vendar so od ustanovitve dalje zaznamovala upravo in sodstvo na lokalni ravni. Nekatera mesta, ki do tedaj niso imela velikega vpliva, so kot sedež okrožij postala pomembna upravna središča velikega ozemlja. Na Slovenskem se je oblikovanje okrožij naslonilo na predhodne deželne četrti, ki so prej obstajale le za davčno evidenco (Golec, 2018, 83–94).

V zadnjih letih vladanja Marije Terezije so nastala tudi prva državna oblastva na okrajni ravni. To so bili naborni okraji, ki so nastali zaradi vojaških reform in novega sistema pridobivanja vojakov. Na nižji lokalni ravni je bila leta 1770 oblikovana nova enota z nazivom konskripcijski kraj. V njem so bile vse stanovanjske enote oštevilčene zaradi potreb vojaškega nabora in ljudskega štetja (Golec, 2018, 83–94).

V memorandumu, izdanem med leti 1750 in 1751, je Marija Terezija ponovno predstavila svoje vidike o pomembnosti reform. Preteklost je predstavila kot nekaj, kar mora biti spremenjeno, za težave v monarhiji pa vseeno ni direktno krivila svojih predhodnikov. Po njenem mnenju je bila naloga monarha, da najde najboljšo ureditev za svojo državo, nato pa je naloga izobraženih in usposobljenih uradnikov, da te ureditve ohranijo. Država je lahko skrbnik skupnega dobrega le, če je urejena na pravi način.

Do leta 1756 si je Marija Terezija že pridobila pomembno mesto v zgodovini. V manj kot desetletju je podvojila državne prihodke, reorganizirala upravni in vojaški sistem ter ga začela prepuščati upravljanju primernejših, bolj izobraženih uradnikov. Čeprav je bila nova centralna administracija bolje organizirana in razvejana, je še vedno iskala pomoč pri stanovih, ko je bilo to potrebno. Ideje reform v bistvu niso bile povsem nove, saj so se mnoge pojavile že v času Karla VI. Marija Terezija jih je če uspela uresničiti in sprejeti spremembe, ko so bile te potrebne. Reforme v prvem obdobju so bile uresničene bolj zaradi velike želje po ponovni pridobitvi Šlezije, kot zaradi želje po enakosti, pravičnosti in svobodi (Ingrao, 2000, 150–172).

Haugwitzove reforme so se pokazale za učinkovite, saj se je v desetih letih prihodek države na nekaterih delih povečal celo za polovico. Tudi vojaške sile so počasi naraščale in se izboljšale v svojih taktikah vojskovanja (Ingrao, 2000, 150–172). Reforma v letih 1748 in 1749 pa vseeno ni uspela zagotoviti stabilnih financ in pojavile so se kritike nanjo. Pomanjkljivosti so se pojavile predvsem med sedemletno vojno in zato je bil v državi čas za nove reforme. Vojna je uničila mnogo Haugwitzovih dosežkov, kar je privedlo do pogovorov o ponovnem prestrukturiranju organov v šestdesetih letih ter po izboljšanju njihovega delovanja (Dickson in Muir, 1987, 36–79).

Svetovanje je Marija Terezija potrebovala predvsem glede zunanje politike, ki je ni dobro poznala. Načrtovanje novih sprememb je prevzel Wenzel Anton von Kaunitz Rietberg, ki je delal v avstrijski administraciji. Že leta 1745 je državi z diplomacijo pridobil aachenski mir in je bil zadolžen za zunanjo politiko. Leta 1753 ga je vladarica imenovala za dvornega in državnega kanclerja in ga pooblastila za vodenje pogajanj za zaključek vojne. Njegov namen ni bil popolnoma spremeniti upravni sistem, ampak je Haugwitzove reforme hotel le izboljšati in ponovno pregledati strukturo države, da bi uprava postala učinkovitejša. Prve predloge za spremembe sistema je predstavil leta 1758 in potem še enkrat leta 1760. V tem času je Avstrija izgubljala v sedemletni vojni, kar je Kaunitz uporabil za prikaz napak v administraciji. Država je bila še vedno močno zadolžena in neurejena. Kaunitz je med sedemletno vojno uspešno vpeljal reforme, ki so avstrijsko

vojsko povečale na 250.000 mož do leta 1760, zato mu je vladarica prepustila izpeljavo novih sprememb v državi (Ingrao, 2000, 150–172). Kaunitz je dosegel tudi podredivitev dinastičnega, dvornega in državnega arhiva državni pisarni, saj je menil, da razpolaganje z listinami pomeni korak bliže k obvladovanju avstrijskega sveta (Herre, 2015, 101–139).

Centralni zunanjepolitični urad je prevzel zadeve uradov Lombardije in Nizozemske. 14. decembra 1760 je bil ustanovljen Staatsrath oziroma državni svet, ki je postal monarhov svetovalni odbor in začel sprejemati predloge za izboljšanje države. Iskal je napake v administraciji in nanje opozarjal vladarico, podrejeni pa so mu bili vsi drugi osrednji organi v državi. Njegovo delo je obsegalo predvsem zbiranje informacij. (Stiebert, 2020, 127–152). Direktorij je bil po Kaunitzovem mnenju neprimeren, ker so z njim skušali voditi in usmerjati preveč različnih zadev. Razpuščen je bil leta 1762, njegove pristojnosti pa so bile razdeljene med več uradov. Začeli so delovati novi uradi, kot so združena češko-avstrijska dvorna pisarna za notranje zadeve, dvorna zbornica za upravljanje s financami in dvorna računsko zbornica kot nadzorni organ. Upravne enote so razdelili po deželah in ločili politično upravo od finančne (Herre, 2015, 101–139). Tudi Hofkammer je bila reorganizirana. Postala je centralni finančni urad, zadolžen za vse habsburške države. Takšna razdelitev pristojnosti med več organov je omogočila njihovo učinkovitejše delo (Štih, Simoniti in Vodopivec, 2008, 213–220).

3.2 VOJAŠKA REFORMA

Za Marijo Terezijo je bila ustanovitev in vzdrževanje ureditve enake Prusiji, ves čas bistveni element nove ureditve. Izgube v vojnah so jo opozorile na slabo stanje avstrijske vojske, kar je sprožilo tudi obsežne vojaške reforme, z namenom zagotovitve ustreznega dohodka za financiranje vojske. Monarhija je od deželnih stanov začela zahtevati večje dajatve, da je lahko ustrezno financirala velike potrebe vojske. Pri organizaciji vojske se je vladarica zgledovala po Prusiji. Za svojega vojaškega svetovalca je postavila Leopolda Josepha grofa Dauna, ki je dobil v nalogo reorganizacijo vojske. 14. decembra 1751 je bila ustanovljena vojaška akademija v dunajskem Novem mestu, nadaljnjemu izobraževanju pa so služile vojaške strokovne šole (Herre, 2015, 120–127).

V avstrijski nasledstveni vojni se je pokazala slaba izurjenost vojakov in veliko pomanjkanje vojaške sile. Po vojni so bile uvedene nove puške, poenotene uniforme in tudi enotna taktika. Marija Terezija je veliko pozornosti posvetila častniškemu zboru, saj je bilo vojaško poveljevanje med vojno problematično in neorganizirano. Uvedla je posebne privilegije za častnike in tako poskušala narediti ta poklic privlačnejši. Začelo se je tudi zaposlovanje upokojenih častnikov v administraciji in tako se je državni uradniški sistem začel militarizirati. Skupaj s centralizacijo državne uprave je potekala tudi centralizacija vojaške uprave. Že na začetku 40. let 18. stoletja so bili ukinjeni vojaški uradi v avstrijskih deželah in upravo nad vojsko je prevzela država (Stergar, 2018, 451–461).

Po sedemletni vojni je bila na Češkem in v dednih deželah uvedena dosmrtna vojaška obveznost, s katero so nastale enote nabornikov. Modernizacija vojaške uprave je pokazala potrebo po temeljitem popisu prebivalstva, ki je bil izveden leta 1770. Tudi po uvedbi naborniškega sistema so še vedno obstajale najemniške čete, ki so predstavljale večino vojske. (Stergar, 2018, 451–461).

Popis prebivalstva je bil izveden za potrebe gospodarske, finančne in vojaške administracije. Prvi poskus popisa so opravili že leta 1754, a ni bil najbolj zanesljiv. Začeli so z vzpostavljanjem razvejanega popisovalnega aparata, da bi lahko zagotovili čim bolj natančno štetje. Popisovanje sta vodila Dvorni vojni svet in Dvorna pisarna, na ravni dežel pa glavne konskripcijske komisije, sestavljene iz vojske in uradnikov. Leta 1770 je bil izveden natančen popis prebivalstva, ki je ljudi tudi razdelil v določene skupine. Skupaj

s popisovanjem prebivalstva so izvajali tudi oštevilčevanje hiš, kar je služilo tudi novemu naborniškemu sistemu avstrijske vojske. Hišne številke so državi omogočile preglednost, uporabne so pa bile tudi za poštni sistem, prodajo stanovanj in ponujanju storitev (Studen, 2018, 435–450).

3.3 DRUGE REFORME

V času vladanja Marije Terezije so bile sprejete še mnoge druge reforme, ki so pripomogle k dvigu blaginje v državi in dodatno utrdile strukturo monarhije. Marija Terezija je pri vsaki reformi potrebovala svetovalca, ki jo je prepričal o nujnosti modernizacije, saj sama v posameznih zadevah ni bila dovolj podkovana. Na področju izobraževanja je bil za to nalogo izbran Gerard von Swieten. Reforma šolstva je bila izredno pomembna tudi v povezavi z upravno reformo, saj je država za uspešno delovanje potrebovala izobražene uradnike (Herre, 2015, 120–127). Februarja leta 1756 je bil ustanovljen Collegium Theresianum, katerega učni načrt je bil prilagojen za izobrazbo uradnikov. Ti so bili usposobljeni za delovanje v skladu s terezijanskimi reformami in so prišli tudi v stik z idejami razsvetljenega absolutizma (Stiebert, 2020, 127–152).

Pomembne so bile tudi reforme na cerkvenem področju, pri katerih pa je bila Marija Terezija zaradi svoje predanosti veri zelo zadržana. Začelo se je počasno razmejevanje cerkvenih in šolskih področij in zmanjševanje velikega premoženja duhovščine. Ta je bila obdavčena. Reforme so bile predvsem praktične narave, saj je na primer zmanjšanje števila praznikov povečalo število delovnih dni in s tem državne dohodke. Cerkevne reforme je kasneje ostreje izvajal Jožef II, po prevzemu oblasti leta 1780 (Herre, 2015, 120–127).

Terezijanske reforme so močno zaznamovale identiteto posameznikov. Uveden je bil obvezni sistem dveh imen in dedno prenosljivega priimka. Do takrat nekateri kmečki podložniki priimkov sploh niso imeli oziroma ga niso uporabljali, ali pa je priimek zamenjal zaradi selitve iz ene kmetije na drugo. V šestdesetih letih 18. stoletja je država začela posegati tudi v vodenje matičnih knjig, kar je povzročilo prenehanje zapisovanja nekaterih zanimivih podatkov, ki so bili v matičnih knjigah prisotni dotlej. Dvoimenkost je bila pomembna zaradi evidence vojaških obveznikov (Golec, 2018, 83–94).

Izid vojne je bil tudi povod za gospodarsko reformo, saj je z izgubo Šlezije avstrijsko cesarstvo izgubilo veliko obrti in od tam prihajajočih davkov. Mariji Tereziji je pri reformah gospodarstva veliko pomagal njen soprog Franc Štefan. Vpeljan je bil merkantilistični sistem, s katerim je vladarica upala na pridobitev primernih dohodkov za financiranje vojske in novega upravnega aparata v državi. Razsvetljenska gospodarska teorija je na področju gospodarstva zahtevala racionalizacijo, centralizacijo in načrtovanje. Leta 1775 so bile avstrijske in češke dežele združene v enotno carinsko območje, še vedno pa so ostale carinske pregrade med avstrijskimi in ogrskimi deželami. Država je v roke prevzela načrtovanje proizvodnje, nadzor izdelave in usmerjanje prodaje (Herre, 2015, 120–127).

1766 je bil vzpostavljen nov pravni sistem s vladaričinim kodeksom Codex Thesarium. Z njim je bilo odpravljeno mučenje, leta 1787 pa je bila v času Jožefa II. odpravljena še smrtna kazen (Stiebert, 2020, 127–152).

4 RAZLIKA MED MIŠLJENJEM IN REFORMAMI MARIJE TEREZIJE TER JOŽEFA II.

Jožef II., sin Marije Terezije, ki je po njeni smrti prevzel nasledstvo v avstrijski monarhiji, je nadaljeval s hitrim uvajanjem novih reform in dodatno izboljševal ideje svoje matere. Še vedno se je zavzemal za vzpostavitev centraliziranega državnega sistema, vendar je zagovarjal tudi raznolikost ukrepov, ki se morejo prilagajati vsaki provinci in deželi posebej. Od matere, ki je zelo redko zapustila rodni Dunaj, se je razlikoval po mnogih potovanjih v tuje države in med državami svojega cesarstva in s tem spoznaval raznoli-

kost pokrajin, ljudi in njihovih potreb. V tujini je pridobil tudi veliko idej za nove reforme s študiranjem in preučevanjem tujih institucij in njihovega delovanja. Povezanost toliških držav in različnih kultur je omogočala širitev intelektualnih idej. Materi je poročal o odkritjih na svojih potovanjih in opozoril na slabosti v upravi, ki bi jih bilo potrebno popraviti (Scott, 1990, 145–187).

Jožef ni bil prvi, ki je začel reforme in tudi ustavile se niso po koncu njegovega vladanja. Nadaljeval je terezijanske reforme, ki so se na nekaterih področjih obdržale vse do sredine 19. stoletja. Med svojim vladanjem od leta 1765 do 1790 si je prizadeval za ustroj države v smislu razsvetljenega absolutizma, pri katerem se je zgledoval po Franciji. Pri reformah se je naslanjal na racionalistične filozofe in uporabljal pruske zglede ureditve države, ki so se predhodno dobro izkazali. Birokracijo je uporabljal za možnost nadzora, posegal je v odnose med plemstvom in kmeti ter se pri reformah ravnal glede na njihovo koristnost. Uspel je ustvariti moderno birokracijo, modernizirati sodstvo in odpraviti smrtno kazen ter uvesti pomembne spremembe v šolstvu in pri Cerkvi. Po njegovi smrti so bile mnoge reforme odpravljene (Rajšp, 2013).

Med vladarico in njenim sinom je v času njunega sovladanja prihajalo do trenj in sporov, saj sta se njuna pogleda ne reforme in njuno mišljenje zelo razlikovala. Terezija je svoja dejanja temeljila na tradicionalnosti in krščanski odgovornosti za svoje državljane. Reforme je izvajala le, ko je bilo dokazano, da so nujno potrebne. Jožef pa je deloval po ideji, da je njegova naloga promocija dobrega. Reforme je sprejemal hitro in zaradi nepremišljenosti velikokrat naletel na odpor javnosti (Scott, 1990, 145–187).

5 POSLOVANJE Z DOKUMENTI V ČASU MARIJE TEREZIJE

V 18. stoletju je pri upravljanju s spisi prišlo do spremembe, saj so jih začeli tudi sproti odlagati v registraturo po vsebini. V en spis so bili združeni tako prejeti, kot oddani dokumenti, kar je pripomoglo k lažjemu iskanju zadev in poskrbelo, da je pisanje, ki je spadalo skupaj, združeno tudi ostalo. Vzpostavljena je bila stabilna struktura uradnikov, ki so morali biti ustrezno izobraženi (Žontar, 1993, 30–44). Princ Evgen Savojski, vojaški poveljnik avstrijskih čet, je leta 1711 ustanovil vojne arhive, da bi omogočil hiter dostop do zemljevidov in poročil svojih poveljnikov. Ta arhiv je bil uporabljen za pripravo nadaljnjih vojaških operacij in je predstavljal tudi kraj historičnega raziskovanja in pisanja (Niessen, 2007, 265–290).

Če je hotela Avstrija biti enaka drugim velikim silam Evrope, je nujno potrebovala modernizacijo državnega uradništva. Pri tem je imela vedno večjo vlogo čast, saj so bili uradniki predstavniki države. Prepovedano jim je bilo sprejemanje podkupnin in pretirano zadolževanje, prav tako pa se niso smeli ukvarjati z nekaterimi gospodarskimi dejavnostmi. Cesarstvo je začelo izdajati predpise o obnašanju uradnikov, ki so veljali za vse stopnje državne uprave. Ob prevzemu službe so morali priseči vladarju, niso smeli biti kaznovani zaradi težjih prekrškov in so morali poznati naravno, ljudsko ter državno pravo. Pisarniške skrivnosti so morali ohranjati zase in spoštovati ukaze cesarja, morali so biti verni in uglajeni. Preden so svojo službo zapustili, so morali najprej končati vse nerešene zadeve (Holz, 2000, 207–224).

Deželnoknežji uradi, ustanovljeni z reformami Marije Terezije od leta 1747 naprej, so najprej delovali po tradicionalnem načinu pisarniškega poslovanja. Deželnoknežja oblastva v Gradcu so v letih 1749 do 1784 vodila repertorij odposlanih uradnih dokumentov in jih v registrature odlagala kronološko in le delno po snovi. Med letoma 1763 in 1782 je Deželno glavarstvo za Kranjsko preuredilo stare, kronološko urejene spise ukinjene Reprezentance in komore po snovi. Pri preureditvi so uporabljali registraturni načrt dunajskega Direktorija. Gradivo je bilo po snovi razvrščeno v 52 skupin in razvrščeno po abecednem vrstnem redu. Vpeljava novih načrtov se je začela skladno s spremembo

organizacije pisarniškega poslovanja. Leta 1769 je bil sestavljen nov registraturni načrt, ki je spise po vsebini razdelil na 9 oziroma kasneje 16 skupin. Po tem načrtu so uredili spise Deželnega glavarstva vse od začetka njegovega delovanja (Žontar, 1993, 30–44).

Ideja o ustanovitvi arhiva, ki bi omogočal lažji dostop do dokumentov, se je pojavila v času Marije Terezije. Ta na začetku avstrijske nasledstvene vojne ni mogla uveljaviti svojih nasledstvenih pravic do Šlezije, ker potrebni dokumenti niso bili dovolj hitro dostopni. Vladarica si je začela prizadevati, da bi bil skupaj s centralizacijo uprave centraliziran tudi državni arhiv. Leta 1749 je bil kot posledica terezijanskih reform ustanovljen Hišni (Družinski) dvorni in državni arhiv na Dunaju (Austrian State Archives, 2020)). Od leta 1753 do konca 19. stoletja se je arhiv nahajal v Hofburgu. Shranjeval je najpomembnejše pravne akte cesarske družine in države, saj so z njim hoteli zagotoviti dobro dokumentiranost statusa in pravic Habsburžanov (Košir, 2002, 295–301).

Marija Terezija je svojega arhivarja Theodorja Antona Taulowa von Rosenthala poslala v Prago, Gradec in v Innsbruck, da bi zbral tamkajšnje pomembne dokumente in jih pripeljal v državni arhiv na Dunaj. Pomembni dokumenti so bili poiskani tudi v drugih dunajskih arhivih in preneseni v Hofburg. Arhiv je hranil mnoge listine o delitvi lastnine, oporo, pogodbe, vojno dokumentacijo in dokumente o različnih privilegijih. Dunajskemu arhivu so bili dodani tudi arhivi Lotaringijcev, ki jih je Franc Štefan ob poroki z Marijo Terezijo prinesel s seboj. Novi državni uradi so proizvajali vedno več dokumentov, ki so bili hranjeni v registrih skupaj z registraturnimi knjigami in vse bolj se je krepila zavednost o pomembnosti arhivov, čeprav predvsem o njihovi pomembnosti pri dokazovanju pravic (Austrian State Archives, 2020). Konec 18. stoletja se je začelo tudi spreminjanje arhivskih središč ter arhivske teorije in prakse (Košir, 2002, 295–301).

Tretji del arhivov avstrijskega imperija je predstavljal tako imenovani Hofkammerarchiv, ki je bil ustanovljen že leta 1578 za ohranjanje finančnih dokumentov. Velik razvoj je doživel po finančnih reformah leta 1749. V njem se je nahajala dokumentacija o posojilih, davkih, opravljenih delih in drugi pomembni finančni dokumenti. Ti trije centralni arhivi so bili namenjeni predvsem za uporabo države, so pa dovolili dostop tudi zunanjim raziskovalcih. Ti so bili ovrednoteni glede pomembnosti njihovega raziskovanja za državo, lahko pa jim je bil dostop tudi zavrjen, če so iskali informacije, ki bi državi lahko škodovali (Niessen, 2007, 265–290).

Avstrijska administrativna reforma je vplivala tudi na hrambo dokumentov izven Dunaja. Leta 1756 so bile izdane uredbe, ki so pisarnam narekovale, naj hranijo vso prejeto korespondenco in z njo povezane dokumente v letnih registrih. Ta praksa je pripomogla k boljši celovitosti dokumentov, saj so registri omogočili večjo verjetnost, da so arhivski zapisi ene pisarne ostali skupaj. V tem času so dokumente začeli označevati tudi s številkami (Niessen, 2007, 265–290).

6 SKLEP

Reforme Marije Terezije so močno zaznamovale 18. stoletje in čas do revolucij leta 1948. Vzpostavile so centralizirano državno upravo in na mnogih področjih izboljšale življenje prebivalstva Habsburške monarhije. Za vse dežele pod avstrijsko oblastjo je modernizacija šolstva in postopna ločitev Cerkve od države omogočila razvoj in uporabo lastnega jezika ter kasneje pripomogla tudi k postopnemu oblikovanju narodne identitete. Reforme vojske, financ in gospodarstva so v državno blagajno prinesle več dohodkov in tako je lahko ohranila svoj pomemben stan evropske velesile, ki si ga je pridobila skozi stoletja. Ljudje so bili s svojo cesarico zadovoljni, saj je reforme izvajala z veliko premišljenostjo in mislijo na prebivalce. Poimenovali so jo kar mati avstrijskih dežel, saj je budno bdela in skrbela za pravice svojih podanikov.

Izobraženi uradniki, ki so vodili državne pisarne, so postali značilnost nadaljnjega razvoja pisarniškega poslovanja in kasneje arhivistike. Z velikim povečanjem birokracije je nastajalo vedno več dokumentov in s tem je na pomenu pridobival tudi položaj skrbnika dokumentov, ki je omogočil hiter vpogled v različne pravne akte, pogodbe in druge pomembne dokumente. Razvilo se je hranjenje in organiziranje dokumentov v registraturah, nastajali pa so tudi popisi gradiva, ki so pripomogli k ohranjanju sistematike arhivov.

LITERATURA

- Austrian State Archives. (2020). *Haus,- Hof- und Staatsarchiv – History*. Pridobljeno na <https://www.statearchives.gv.at/tasks-and-organisation/haus-hof-und-staatsarchiv-information-in-brief/haus-hof-und-staatsarchiv-history.html>.
- Berglar, P. in Radics, P. pl. (1992). *Marija Terezija in Slovenci*. Ljubljana: Pegaz International, d. o. o.
- Dickson, P. G. M. (1987). *Finance and government under Maria Theresa, 1740-1780*. Oxford: Clarendon Press.
- Ferri, E. (2010). *Marija Terezija: Ženska na oblasti*. Ljubljana: ČZD Kmečki glas, d. o. o.
- Golec, B. (2018). Terezijanske reforme – gibalo sprememb občutka pripadnosti in povezanosti ter identitet v slovenskem prostoru. V M. Preinfalk in B. Golec (ur.), *Marija Terezija med razsvetljskimi reformami in zgodovinskim spominom* (str. 83–94). Ljubljana: Založba ZRC.
- Herre, F. (2015). *Marija Terezija: Velika Habsburžanka*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Holz, E. (2000). Uradniška čast v 18. stoletju: Razmere v avstrijski Istri v času vlade Marije Terezije. *Acta Histriae* 8(1), 207–224. Pridobljeno na <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-AZCPQB7/cad23e2c-9c6e-4ee9-99fe-9255d1fe9d33/PDF>.
- Ingrao, C. W. (2000). *The Habsburg monarchy, 1618-1815*. Cambridge: University Press. Pridobljeno na <https://archive.org/details/habsburgmonarchy0000ingr/page/156/mode/2up>.
- Košir, M. (2002). Arhivistika – pot do samostojne znanstvene discipline. *Arhivi* 25(1), 295–301.
- Košir, M. (2002). Urad deželne registrature in stanovski arhiv od nastavitve registratorja v 16. stoletju do upravnih reform v času Marije Terezije. *Arhivi* 23(2), 29–39. Pridobljeno na <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-USQNGE7R/1b-fd04b9-6fb7-4a0b-9572-eedfce7a084a/PDF>.
- Niessen, J. P. (2007). Records of Empire, Monarchy, or Nation? The Archival Heritage of the Habsburgs in East Central Europe. *Ab Imperio* 3(3), 265–290. Pridobljeno na <https://scholarship.libraries.rutgers.edu/esploro/outputs/journalArticle/Records-of-Empire-Monarchy-or-Nation/991031550027004646>.
- Rajšp, V. (2013). Jožefinizem in jožefinske reforme na Slovenskem. V M. Preinfalk (ur.), *Neznano in pozabljeno iz 18. stoletja na Slovenskem*,. Ljubljana: Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU. Pridobljeno na http://ezb.ijs.si/fedora/get/ezmono:sd18z11/VIEW/#head1:Jo%C5%BEefinizem_in_jo%C5%BEefinske_reforme_na_Slovenskem.
- Scott, H. M. (ur.). (1990). *Enlightened absolutism: reform and reformers in later eighteenth-century Europe*. Ann Arbor: University of Michigan Press. Pridobljeno na <https://archive.org/details/0128-languages-of-reform-in-the-eighteenth-century-when-europe-lost-its-fear-of-change/mode/1up>.
- Stergar, R. (2018). Uvedba vojaške obveznosti in druge terezijanske vojaške reforme. V M. Preinfalk in B. Golec, *Marija Terezija: Med razsvetljskimi reformami in zgodovinskim spominom* (str. 435–450). Ljubljana: Založba ZRC.

- Stiebert, G. (2020). Change and Improvement to Save the State: Administrative Reforms in Maria Theresian Austria. V S. Richter, T. Maissen in M. Albertone (ur.), *Languages of Reform in the Eighteenth Century* (str. 127–152). London: Routledge. Pridobljeno na <https://archive.org/details/0128-languages-of-reform-in-the-eighteenth-century-when-europe-lost-its-fear-of-change/mode/1up>.
- Studen, A. (2018). Oštevilčevanje hiš ob vojaški konskripciji 1770/71 kot tehnologija dodeljevanja naslovov in sredstvo socialnega discipliniranja. V M. Preinfalk in B. Golec *Marija Terezija: Med razsvetljenskimi reformami in zgodovinskim spominom* (str. 435–450). Ljubljana: Založba ZRC.
- Štih, P., Simoniti, V. in Vodopivec, P. (2008). *Slovenska zgodovina: družba – politika – kultura*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino. Pridobljeno na <https://www.sistory.si/publikacije/prenos/?urn=SISTORY:ID:902>.
- Žontar, J. (2013). Poseganje države v notranji ustroj in poslovanje kranjskih mest v drugi polovici 18. stoletja. V M. Preinfalk (ur.), *Neznano in pozabljeno iz 18. stoletja na Slovenskem*. Ljubljana: Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU. Pridobljeno na http://ezb.ijs.si/fedora/get/ezmono:sd18z11/VIEW/#head1:Poseganje_dr%C5%BEave_v_notranji_ustroj_in_poslovanje_kranjskih_mest_.
- Žontar, J. (1993). Razvoj sistemov poslovanja s spisi pri upravnih oblasteh do reforme pisarniškega poslovanja leta 1956. *Arhivi* 14(1), 30–44. Pridobljeno na <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-1XUW67IZ/219083ae-3ae5-4be7-ab18-f6d-8464c66f6/PDF>.

SUMMARY

In the article we presented the record management before thesian reforms, during her time and briefly also during the time of reign of her son Joseph the 2nd. From 15th century to around 18th century administrators started to note all the incoming and outgoing correspondence. Records were starting to be stored and indexed in certain ways to be quickly found whenever needed. The importance of the educated and well versed archivists or record keepers was mentioned more frequently.

In the first half of 18th century the Habsburg monarchy had severe financial and administrative issues. Their military power was weak, so they were losing wars and their land. The idea to reform the country was first formed when the Monarcy lost certain parts of Slesia to Prusia, due to the lack of archival records, that would prove the ownership of it. The first wave of reforms was guided by Friedrich Wilhelm Haugwitzu, who first collected the data of the financial crisis in the country and then formed a plan to improve the administration, finances and the military. The main changes were implemented between years 1747 and 1749. The Monarchy became more centralised and many previous rights of the nobles were revoked. The education system and churches were now more dependant on the government to increase the money in the state budget, Military forces were increased by through registering of the population.

The Monarchy was still not in the best shape and was lacking military forces, so the reforms continued. New changes were implemented by Theodor Anton Taulow von Rosenthal and other administrators. With the reforms of Maria Theresia and her advisors Habsburg Moanrcy became similar to the power of other strong European countries. Their administration improved greatly and new archives were formed to keep the records organised. Some of the reforms were later revoked by Joseph the 2nd, who ruled the Habsburg Monarchy after his mother Maria Theresia.